

**UZLUKSIZ TA'LIMDA PEDAGOGIK NAZORATNI TASHKIL QILISHNING ILMIY
ASOSLARI:**

Olimov Temir Hasanovich

*Osiyo xalqaro universiteti professori, pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Keñesbaev Abatbay Keñesbaevich

*Osiyo xalqaro universiteti pedagogika magistratura
mutaxassisligi bo'yicha II -bosqich magistri*

Annotatsiya: *Ushbu maqola umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilar bilimini pedagogik nazorat qilishda o'quv jarayonlarining eng dolzarb elementlaridan biri bo'lib, o'quv jarayonlarini tashkil etishga tegishli o'zgartirishlar, yangiliklar, qo'shimcha ma'umotlar kiritildi.*

Аннотация: *Эта статья является одним из самых актуальных элементов учебного процесса в средних общеобразовательных школах для педагогического контроля знаний учащихся.*

Abstract: *This article is one of the most relevant elements of the educational process in secondary schools for pedagogical control of students' knowledge.*

Kalit so'zlar: *pedagogika, o'quv material, bilim, ko'nikma, nazorat, qobiliyat*

O'quvchilarning o'quv materialini qanday o'zlashtirgani, olingan bilimlarni amaliy masalalarni yechishda qo'llaganliklari to'g'risida muntazam va ob'ektiv ma'lumotlarsiz ta'lim tugallanishi mumkin emas. Bilim va ko'nikmalarni nazorat qilish o'quv jarayonining eng muhim elementlaridan biri bo'lib, uning asosiy maqsadi o'quv materialini o'zlashtirish dinamikasini, bilimlar tizimini haqiqiy o'zlashtirish darajasini baholash uchun "teskari aloqa" ni o'rnatishdan iborat. Ko'nikmalar va qobiliyatlar; va ularning tahlili asosida o'quv jarayonini tashkil etishga tegishli tuzatishlar, o'zgartirish va qo'shimchalar kiritadi.

Pedagogik nazorat: (Adolatli yondashuv va xolislik ob'ektivlik).

Mohiyatiga ko'ra adolatli yondashuv va xolislik bir-biri bilan o'zaro chambarchas bog'langan tushunchalardir. Zero, adolat mezonini asosida qaror qabul qilish har doim xolislikni taqozo etadi. O'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalarini tekshirish va baholashga adolatli yondashish bir o'quvchiga boshqalardan ko'ra ortiq ko'proq yon bosmaslik, uning imkoniyati aslida yuqori darajada bo'lmasa-da, unga "a'lo" baho qo'ymaslik, aksincha, o'quvchining javoblarini haqqoniy baholash, kamchilik va yutuqlarini to'g'ri qayd etilishini ta'minlaydi.

Pedagogik nazoratda ob'ektiv baholash o'quvchining tayyorgarlik darajasini haqqoniy tavsiflay olish demakdir. O'qituvchining baholashdagi xolisligi, adolatli yondashuvi uning baho mezonlari va ko'rsatkichlaridan yetarli darajada xabardorligini va ularga qat'iy rioya qilishi, shuningdek, o'lchovlarning haqqoniyligini anglatadi.

Baholashda xolislikka erishish o'qituvchi tomonidan natijalarning chuqur tahlil qilinganligidan dalolat beradi. O'quvchining bilim, ko'nikma, malakalariga bahoni qo'yishdagi xolislik imtihon hay'ati a'zolarining kasbiy kompetentligi, ish tajribasi jarayonni tashkiliy-metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilishga yordam beradi, oqilona rahbarlikdan dalolat beradi.

Ta'lim sifatini baholashdagi xolislikni ta'minlovchi eng muhim mezon – ta'lim standartlarining ishlab chiqilganligi hamda o'quvchining tayyorlik darajasi unga qanchalik mos kelishi hisoblanadi. Qolaversa, nazorat topshiriqlarining o'quvchilarni yosh xususiyatlari hamda fiziologik, aqliy imkoniyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilganligi, sinov (test)larning ishonchliligi, sinov shartlarining standartga mosligi, baholash texnologiyasining samaradorligi, tashqi va ichki omillarni ijobiy xususiyatga egaligi, o'lchashda xatolarga yo'l qo'yilmaganligi kabi holatlar ham ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatadi.

Mohiyatiga ko'ra keng qamrovlilik nazorat tizimining to'la qamrab olinganligini anglatrsa, to'liqlik nazorat mazmunining puxta asoslanganligi, tekshirish metodikasining samarali ekani hamda natijalarining yetarli bo'lishini bildiradi. Pedagogik nazorat jarayonida bajariladigan vazifalar bir-birini takrorlamasligi, aksincha, bir-birini to'ldirishi zarur. Zero, shundagina nazorat chog'ida vazifalarning keng doirasi to'liq qamrab olinadi.

Pedagogik nazoratning psixologik va pedagogik jihatlari. Nazoratning psixologik va pedagogik jihatlari o'quvchilarda o'quv faoliyati sifatining muhim ko'rsatkichi bo'lgan o'z-o'zini nazorat qilish, o'z-o'zini boshqarish va o'zini o'zi baholash ko'nikmalarining shakllanganlik darajasini tahlil qilish bilan bog'liq.

O'zini o'zi nazorat qilish – shaxsning zarur irodaviy sifatlarini namoyon etgan holda turli vazifatlarda o'z qarashlari, o'y-fikrlari, his-tuyg'ulari, xulq-atvorini nazorat ostiga olish malakasiga egalik.

O'zini o'zi boshqarish – shaxsning muloqot, xulq-atvor hamda faoliyatda o'z faolligini boshqarish asosida maqsadga muvofiq holda o'zgarishi. Ijodiy jarayon bo'lgan o'zini o'zi boshqarish shaxsning muhim vaziyatlarda o'zini anglashi, yangi maqsadlarni o'z oldiga qo'yishi, ularga erishish yo'lida to'g'ri qarorga kelish vositalarini izlashini ifodalovchi ijodiy jarayon sanaladi.

O'zini o'zi baholash – shaxsning o'z imkoniyatlari, sifatlari, yutuqlari, kamchiliklari hamda boshqa kishilar orasidagi o'rnini mustaqil baholay olishi⁶¹; shaxs tomonidan o'z xatti-harakatlari, ma'naviy fazilatlari, qarashlari, motivlarining axloqiy baholanishi.

O'quvchining o'zini o'zi nazorat qilish, boshqarish va baholash malakasiga ega bo'lishi dinamik xarakter kasb etadi. Bu boradagi malakalarni o'zlashtirishda o'qituvchi, ota-onalar va mutaxassislarining metodik yordam va maslahatlari zarur. Qolaversa, ularning amaliy jihatdan namuna ko'rsata olishi o'quvchilar tomonidan o'zini o'zi nazorat qilish, boshqarish va baholash malakalarining samarali o'zlashtirilishiga yordam beradi.

O'z-o'zini nazorat qilish malakalarining mustahkamlanishi o'quvchida o'zo'zini hurmat qilish hissining rivojlanishiga olib keladi. Pedagogik nazoratni tashkil etish

jarayonida o'quvchilarning ushbu xislatlarga egaligini hisobga olgan o'qituvchi kutilgan natijani qo'lga kiritadi.

O'qituvchi, ota-onalar va boshqa mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladigan tashqi nazorat hamda baholash jarayonida ular emas o'quvchilar faolligining ortishi ijobiy hodisa sanaladi. P.P.Blonskiyning fikriga ko'ra, bu jarayon to'rt bosqichdan iborat bo'ladi. Ya'ni:

1-bosqich: o'quvchi tomonidan o'quv materialini yetarlicha puxta o'zlashtirilmasligi favqulotda hodisa sanalmaydi;

2-bosqich: o'quvchida o'zini o'zi nazorat qilish, boshqarish va baholash malakalarini shakllantirish hamda rivojlantirishga e'tibor qaratiladi; bu bosqichda o'quv o'quv materialini puxta o'zlashtirish uchun uni ko'p marta takrorliq o'rganishga, o'zlashtirgan bilimlari darajasini baholashga harakat qiladi;

3-bosqich: o'quvchining bilimlari darajasi ortadi, natijada o'z-o'zini nazorat qilish odatga aylanadi hamda asta-sekin o'qituvchining u tomonidan bilimlarni o'zlashtirish jarayonidagi ishtiroki kamayadi;

4-bosqich: o'zini o'zi nazorat qilish o'quvchining yetakchi psixologik xususiyatiga aylanadi.

Nazoratni tashkil qilishda pedagogik hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Binobarin, o'quvchi tomonidan bilim, ko'nikma, malakalarni o'zlashtirilishi ta'lim muassasasi sharoitidagina kechmaydi, balki oilada, qo'shimcha ta'lim muassasalarida davom ettiriladi. Shu sababli o'qituvchining ota-onalar va mutaxassislar bilan o'zaro hamkorligi ta'lim sifatini yaxshilash bilan birga o'quvchilarni har tomonlama yetuk shaxs qilib tarbiyalashda mavjud tarbiyaviy imkoniyatlarni muayyan nuqtaga to'plashga yordam beradi. Bu esa pedagogik tashxislashda muvaffaqiyatga erishishning muhim shartlaridan biri.

Shunday qilib, uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilar tomonidan bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan ma'naviy-axloqiy sifatlarning o'zlashtirilganligi pedagogik nazorat yordamida aniqlanadi va baholanadi. Pedagogik nazoratni tashkil etishda o'qituvchining uning asoslari, xususan, turlari, funksiyalari, tamoyillari, mazmuni hamda imkoniyatlaridan xabardor bo'lishi maqsadni to'g'ri shakllantirish, jarayonni tashkiliy-metodik jihatdan oqilona tashkil etishiga yordam beradi.

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Olimov, T. H. (2019). Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. Pedagogical skill-Bukhara, 2.

2. Olimov, T. H. (2016). Formation of self-awareness in youth. Social and humanitarian sciences in the educational system.-Tashkent, 4.

3. Дудина М.М., Хаматнуров Ф.Т. Основы психолого-педагогической диагностики / Учеб.пособие. – Екатеринбург: Изд-во Рос.гос.проф.-пед. унив-та. 2016. – 190 с.

4. Ингенкамп, Карлхайнц. Педагогическая диагностика / Пер. с нем. – М.: Педагогика, 2001. – С. 16-17.
5. Pedagogik diagnostika / Ma'ruza matnlari. Tuzuvchi: X.Raxmatova. – Namangan: Namangan DU, 2014. – 100 b.
6. Овсянникова С.К. Педагогическая диагностика и коррекция в воспитательном процессе / Учебно-метод.пособие. – Нижневартовск: Изд-во Нижневарт.гуманит.унив-а, 2011. – 243 с.
7. Yo'ldoshev J.G', Shirinov M.K., Ochilov F.I. Pedagogik diagnostika /O'quv-metod.qo'll. – 2014. – 96 b.
8. RAXMATOVA XAYRIXON ASHIRALIYEVNA-PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA VA KORREKSIYA Toshkent – 2021, 60 b.